

(Megjelent 2018-ban a „Tanár Úrnak tisztelettel...! Dr. Gál József emlékére: visszatekintések és tanulmányok című kötetben)

1. A 19. sz. végén, 20. sz. elején „az oktatás legalsó szintjén az elemi népiskola állt. Ez lehetett négy illetve hat évfolyamos. Aki az utóbbit választotta, az a hatodik év után befejezte a tanulmányait vagy szakmát tanult. Ezzel a lehetőséggel a szegényebb népréteg gyermekei éltek. A negyedik évfolyamot befejezettek mehettek a nyolcosztályos gimnáziumba, illetve a polgári iskolába. A négy évfolyamra épülő polgári iskola olyan általános műveltséget adott, amelyre a tudományos pályára nem törekvő állampolgárnak szüksége lehetett. Az általános műveltségen túl olyan ismereteket is tanítottak, amelyek társadalmi felhasználtsága nagyon praktikus volt. Az oktatás célját elsősorban az alsó és a középosztály beiskolázása jelentette, de kultúrgeográfiai szereppel is rendelkezett. Az akkori szemlélet az volt, hogy az iskolák hálózák be az országot. Járási székhelyekre polgári iskolát, megyeszékhelyre gimnáziumot, fővárosba és nagyobb városokba egyetemeket, főiskolákat kell telepíteni. Érdekessége volt még a polgári iskolának, hogy külön tananyagot tanultak a fiúk és a lányok. A fiúkat jellemzően férfi tanárok, a lányokat szinte kizárólag nőtanárok tanították. A lányok a partiképességük növelését is remélték az iskola elvégzésétől. A fiúk gazdag gyakorlati ismeretekért választották a polgárit.”
2. „Az 1920–21-es tanévben a tankötelesek 22,7% nem járt iskolába, és a 6 évesnél idősebb népesség 15,2% analfabéta volt. Klebelsberg szerint ez azért történhetett meg, mert a gyerekeknek nem volt kitől, s nem volt hol tanulni. ...Első intézkedései közé tartozott, hogy kötelezővé tette az általános iskolába való járást. Új iskolahatárokat jelölt ki. Magyarország térképén körzővel 4 km sugarú köröket rajzolt, s ha nem volt ott iskola, akkor építeni kellett. De ahol 20 család vagy 30 tankötelezett élt, nekik is megjárt az iskola. Ugyanakkor a miniszter azt is elvárta a lakosságtól, hogy fuvarral, segéd- illetve szakipari munkával segítsék az iskolaépítést. A legnagyobb hiányosság tanintézmények számában az Alföldön volt. Az iskolaépítés felgyorsítására Klebelsberg létrehozta 1926-ban az Országos Népiskolai Egyesület Alapot, röviden ONEA-t, amely anyagi támogatást nyújtott az iskolaépítéshez. Ilyen arányú és gyors iramú középület-építés Magyarországon még nem volt. A minisztérium adta a terveket, amelyek esztétikumban, az épületek tartósságában, szilárdságában és a vele járó higiéniai elvárásokban messze meghaladták a kor hagyományait. A falakat téglából építették, nagy ablakokat illesztettek a falakba, a tetőt palával, a padlót vörösfenyővel burkolták. Adott volt a tanterem mérete, de még az iskola udvarának berendezése is. Ne feledjük, 1926-28-ban járunk! Magyarország falvaiban zömmel tömésházak, földes szobák vannak. Az újonnan épített iskolák a legkorszerűbb eljárásokkal, berendezésekkel készültek. Klebelsberg azt vallotta, hogy „... a felépült iskola kivitelezésében adjon tekintélyt a kultúrának, a vele felépült tanári lakás adjon tekintélyt a tanárnak.” Úgy alkotott a kultuszminiszter tömegességet a kultúrában, hogy a színvonalból nem engedett. Az iskolaépítési folyamat 1926-ban kezdődött, s 1930. október 25-én egy Szegeden felépített, 12 tantermes iskola felavatásával befejeződött. Eredmény: ötezer népiskolai objektum, amely a 3475 tanteremből és az 1525 tanítói lakás összegéből adódik. Ebből 3306 iskola az Alföldön, 1393 a Dunántúlon, 301 pedig a megmaradt Felvidékünkön épült. Az építkezésekre és az átalakításokra 50 millió pengőt fordítottak. Az összeg felét az állam a költségvetésből fedezte, további egynegyed részét kölcsönrel

támogatta, s ezt egészítette ki a fentebb említett önerő, amelyet a helyiek szellemi és fizikai munkájukkal adtak. Ezekben az épületekben jelentek meg az első rádióantennák, itt hallgatták az első rádióműsorokat. A vetítőgépek, gramofonok, lemezek a gyerekek művelődését szolgálták. Itt voltak a gazdakörök, az orvosi rendelés, a szentmise vagy a posta. Somogy is részesült az iskolaépítési alapból... iskola épült: Kőröshegyen, Somodoron, Kaposváron kettő, s egy-egy Libickozmán és Balatonfenyvesen.”